

ביאן بیان Bayan

The Arabs in Israel הערבים בישראל

עורכים: איתמר רדאי ואריק רודניצקי

גיליון מס' 3, דצמבר 2014

תוכן העניינים

2	דבר העורכים.....
4	אלי רכס / בין אליטות מנוכרות למעמד ביניים מתפתח.....
	מנאל חריב ונטע חזן / מגמות בתקשורת הערבית וברשתות החברתיות בישראל:
6	ספטמבר-נובמבר 2014.....
7	האירועים במסגד אל-אקצא, מזרח ירושלים וכפר כנא.....
9	ביקור נשיא המדינה בכפר קאסם.....
9	השירות האזרחי והצבאי.....

דבר העורכים

אנו שמחים לפרסם את הגיליון השלישי של **ביאן** – רבעון לענייני החברה הערבית בישראל, היוצא לאור מטעם תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי שבמרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. גיליון זה והבאים אחריו יצאו לאור בשיתוף התכנית לחקר הערבים בישראל, הפועלת במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), הפועלת על בסיס תרומה של קרן ניובאור מפילדלפיה.

מאז יצא לאור הגיליון השני של **ביאן** בחודש ספטמבר 2014 חלו כמה תפניות חדות ביחסים בין האזרחים היהודים והערבים בישראל. תחילה חלה החרפה חמורה, לאחריה רגיעה זמנית, ולאחרונה שוב גברה המתיחות סביב העימותים בירושלים ובהר הבית (מסגד אל-אקצא), והיא באה לידי ביטוי ביתר שאת בהפגנות ובפעולות המחאה שפרצו בעקבות ירי המשטרה בחייר אל-דין חמדאן בכפר כנא בנובמבר 2014. לאחריהן פרצו עימותים בין מוסלמים לדרוזים באבו סנאן. על כל אלה מוסיף המתח הגובר סביב סוגיית "חוק הלאום". ככלל, מאז הקיץ נמשכת המתיחות ומאיימת על מרקם היחסים העדין בין הרוב למיעוט בישראל.

אנו שמחים לארח הפעם ב**ביאן** את פרופ' אלי רכס מאוניברסיטת נורת'וסטרן באילינוי, ארה"ב. פרופ' רכס, מייסד תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, הוא אחד המומחים המובילים בעולם לחקר הפוליטיקה והחברה הערבית בישראל. במאמרו "בין אליטות מנוכרות למעמד ביניים מתפתח" מנתח פרופ' רכס את ההתפתחויות האחרונות, את השפעתן על החברה הערבית ואת מגמת הרדיקליזציה לעומת מגמת ההשתלבות.

את המדור החדש, "מגמות בתקשורת הערבית וברשתות החברתיות בישראל", תרגמו וערכו מנאל חריב ונטע חזן. המדור מציג מבחר מגוון של כתבות בכלי התקשורת ובדפי פייסבוק בחודשים ספטמבר-נובמבר 2014.

אנו מזמינים את קוראינו לפנות אלינו בדרכים אלה:

- תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי:

ד"ר איתמר רדאי (מנהל אקדמי)

טלפון 03-6406438

פקס 03-6406046

דוא"ל itamar.radai@nyu.edu

אריק רודניצקי (מנהל פרויקטים)

טלפון 03-6409991

דוא"ל arabpol@post.tau.ac.il

- אתר האינטרנט של תכנית קונרד אדנאואר: www.dayan.org/kap

© כל הזכויות על פרסום הרבעון שמורות לתכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, אוניברסיטת תל-אביב, 2014. מותר לצלם, להעתיק ולצטט מפרסום זה בציון מפורט של שם המקור, של עורכיו ושל מקום ההוצאה לאור. אין לשכפל את הפרסום ללא רשות בכתב מהעורכים.

תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי נוסדה ב-2004 על ידי קרן קונרד אדנאואר מגרמניה ואוניברסיטת תל-אביב וכחלק ממרכז משה דיין לחקר המזרח התיכון ואפריקה. היא מהווה המשך והרחבה של התכנית לחקר הפוליטיקה הערבית בישראל שהוקמה על ידי קרן אדנאואר ואוניברסיטת תל-אביב ב-1995. ייעודה של התכנית הוא להעמיק את הידע וההבנה של יחסי יהודים-ערבים בישראל באמצעות כינוסים, הרצאות לקהל הרחב וסדנאות, וכן באמצעות מחקר, פרסומים ותיעוד.

מאמרי העמדה משקפים את דעת כותביהם בלבד.

תודה לנחמה ברוך שערכה והתקינה את המאמרים בעברית.

העורכים

אלי רכס * / בין אליטות מנוכרות למעמד ביניים מתפתח

בחברה הערבית בישראל פועלות שתי מגמות מהופכות באופיין, מנוגדות זו לזו בכיוונן. האחת מודרכת ומונעת על ידי אליטות פוליטיות, אינטלקטואליות ואקדמיות, ועיקרה – עיון מחודש בפרדיגמת היחסים בין יהודים וערבים כפי שהתעצבה ב-1948 והצעת חלופות ל"מודל 48". השנייה ניכרת במעמד הביניים המתעצם בחברה הערבית, שמעייניו אינם נתונים בהכרח רק לפוליטיקה והוא פועל גם להעמקת שילובו בחברה הישראלית.

תהליך הניכור הפוליטי והאידיאולוגי, שזכה להתכנות "פלסטיניזציה" או "רדיקליזציה", נמשך זה עשרות שנים. ביסודו חיזוק היסוד הלאומי-פלסטיני בזהותם של הערבים בישראל על חשבון השתייכותם להוויה הישראלית. בעת האחרונה חברו כמה גורמים מבית ומחוץ להעצמת מגמת הניכור: היעדר התקדמות כלשהי בפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, סבבים של מלחמות (מבצע "צוק איתן" הוא האחרון שבהם) והאסלאמיזציה של הסכסוך, הבאה לידי ביטוי במקרה שלנו בעליית חמאס. אשר למישור הפנימי, הטינה כלפי המדינה גוברת בשל העמקת הפערים במישור הכלכלי-חברתי ובשל ההדרה הגוברת והולכת ממוקדי הכוח בחברה הישראלית.

ההשפעה המצטברת של תהליכים אלה על הרדיקליזציה בציבור הערבי ניכרת בסחף רעיוני מתמשך בקרב האליטות: המשגה מחדש של מעמד הערבים כמיעוט לאומי בעל זכויות קיבוציות, "פתיחת תיקי 1948", דיבורים על "זכות השיבה" של הערבים בישראל, דה-לגיטימציה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ותמיכה גוברת ברעיון המדינה הדו-לאומית.

אירועי הקיץ האחרון מלמדים כי יש בכוחן של האליטות הפוליטיות להוציא את ההמונים לרחוב. ברור כי חלק מהתגובות של הציבור הערבי למלחמה בעזה היו ספונטניות, אולם ההנהגה הפוליטית הוכיחה כי ביכולתה לגייס את הציבור להפגין ולמחות, לעתים באלימות. האצבע הקלה של כוחות הביטחון על ההדק, כמו במקרה בכפר כנא, מספקת כמובן עילות – מוצדקות ככל הנראה – להעמקת השסע.

התעצמות הימין הלאומני-דתי בחברה היהודית תורמת רבות לליבוי היצרים ומדרבנת להקצנה: חקיקה אנטי-ערבית, גזענית בחלקה (חוק ועדות קבלה ליישובים קהילתיים, חוק הנכבה ועוד). הצעת החוק "מדינת לאום" שראש הממשלה הפיח בה חיים לאחרונה היא דוגמה מובהקת למגמת ההדרה האזרחית.

גל ההתפרעויות וההפגנות בציבור הערבי בעת מבצע "צוק איתן" ולאחריו גרר הסלמה בתגובתה של ההנהגה הישראלית. נתניהו הודיע שינחה את משרד הפנים לבחון את האפשרות לשלול את אזרחותם של הקוראים להשמדת מדינת ישראל וליברמן קרא להחרים בתי עסק שהשתתפו בשביתה של הערבים במחאה על המלחמה בעזה. גילויים חריפים של גזענות בלטו גם בתגובות מצד החברה היהודית לנישואין המעורבים של מורל מלכה ומחמוד מנסור, והיו שהביעו טינה ועוינות כלפי אל"מ רסאן עליאן, מח"ט גולני. דבריו האמיצים של נשיא המדינה ראובן ריבלין בעצרת הזיכרון להרוגי כפר קאסם הם בבחינת אור באפלה וקצה חוט לתקווה.

עם זאת, ראוי לבחון את ההתפתחויות המדאיגות (ועדיין לא הזכרנו את הצטרפותם של אזרחים ערבים לדאעש) בפרופורציה הנכונה. בניין היחסים בין יהודים וערבים עדיין לא קרס והוא רחוק מהתמוטטות. ראינו בעבר שעות קשות שבהן נדמה היה שכלו כל הקצים – ובכל זאת הוכיחה התשתית היהודית-ערבית בישראל כוח עמידות מרשים.

אחד המקורות לשרידות זו הוא ראשיתה של מגמה מהופכת: עליית מעמד ביניים בחברה הערבית שמעייניו נתונים לביסוס מעמדו החברתי-כלכלי. יש להסיר מיד אי-הבנות אפשריות: אין מדובר בפלג של ערבים בישראל המתנכר ללאומיותו הערבית-פלסטינית, נהפוך הוא; אולם בד בבד המעמד החדש מתנער מההנהגה הפוליטית ומחפש תחת זאת את מקומו בחברה הישראלית.

יש להדגיש כי הפער הכלכלי-חברתי בין יהודים לערבים שריר וקיים והוא מקור לתסכול ולכעסים. הוא ניכר בכל תחום אפשרי: תעסוקת נשים, השכלה (שיעורי נשירה, שיעורי ההצלחה בבחינות הבגרות, מספר הסטודנטים), תשתיות, תיעוש ופיתוח כלכלי. עם זאת, בד בבד מתגבשת כאמור קבוצה חברתית-כלכלית של מעמד ביניים בעל אמצעים כלכליים סבירים. פעולות הממשלה, בעיקר באמצעות הרשות לפיתוח כלכלי של המגזר הערבי, הדרוזי והצירקסי, החלו לשאת פרי, והוקמו 32 מרכזים להכוון תעסוקתי. שיעור המועסקים במקצועות ההיי-טק אמנם

* פרופ' אלי רכס הוא מייסד תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, ומנהלה הראשון. כיום הוא מכהן כפרופסור ללימודי ההיסטוריה של המזרח התיכון ולימודי ישראל באוניברסיטת נורת'ווסטרן באילינוי, ארה"ב.

קטן, אך הוא גדל בהתמדה: בשנת 2008 הועסקו בחברות היי-טק בנצרת 36 עובדים, ואילו ב-2014 זינק מספרם ל-400. חלקם היחסי של הערבים במקצועות ההיי-טק עדיין שולי (1,200), אולם בין השנים 2008-2013 עלה שיעורם מכלל המועסקים בתחום זה מ-0.5% ל-1.5%. תחומי עיסוק מקצועיים כמו רוקחות, למשל, כמעט "נשלטים" בידי נציגי החברה הערבית. 11% מכלל הרופאים בישראל הם ערבים, ובהם 23 מנהלי מחלקות ושני מנהלי בתי חולים.

אנו עדים למגמה של נטישת דפוסי החיים המסורתיים-שמרניים ולאִימוץ סגנון חיים מודרני. בתחום הדיור, למשל, ניכרת נטייה לוותר על המסגרת החמולתית ולהעדיף בנייה רוויה. גם בתרבות ניכרים שינויים – גוברת הנטייה לצרוך מוצרי תרבות ישראלים (אך לאו דווקא יהודיים), בעיקר בשעות הפנאי. בסופי שבוע נמל תל-אביב שופע מבקרים ערבים – יחידים, זוגות ומשפחות – הבאים לאתר ההומה כדי לבלות באתרי אוכל וקניות. שפת הדיבור הנפוצה בקרב רבים היא "ערביברית", ניב שעטנז מקומי המשלב עברית וערבית מדוברת.

כאמור, אלה סנוניות ראשונות. חלק מהאמור לעיל מבוסס על התרשמות חיצונית; עדיין לא נערך מחקר מקיף הבודק מגמות אלה על פי קריטריונים מדעיים אמינים. עם זאת, אין להתעלם מהמגמה. השאלה המכרעת היא ידו של מי תגבר: של הניכור או של השילוב.

מנאל חריב ונטע חזן* / מגמות בתקשורת הערבית וברשתות החברתיות בישראל: ספטמבר-נובמבר 2014

בקיץ האחרון ניכר כי גברו המתיחות והעוינות ההדדיות הן ביחסים בין האזרחים הערבים ובין האזרחים היהודים בארץ והן ביחסים בין האזרחים הערבים ובין המדינה. המציאות בארץ מלמדת כי בין הצדדים שורר מתיח בסיס, וכי הוא צפוי להחריף בשל אירועי הקיץ האחרון, כשם שהחריף בעקבות אירועים דומים בעבר. בתקופת "צוק איתן" הוצפו דפי הפייסבוק של אזרחים ערבים באמירות שהביעו מרירות לנוכח מעשי "תג מחיר", באמירות שהביעו הזדהות עם העם הפלסטיני ובקריאות של תמיכה בו וקריאה לצאת לעזרתו. עם זאת, בדיעבד ניתן לראות שהרחוב הערבי בארץ הפגין, ככלל, איפוק בתגובותיו והראה כי אינו מעוניין להיגרר להסלמה.

לאחר תום מבצע "צוק איתן" נמשך השיח ברשתות החברתיות בנושא זכויות האזרחים הערבים והדמוקרטיה. התקשורת הכתובה והרשתות החברתיות בחברה הערבית הפנו אצבע מאשימה כלפי דמויות פוליטיות בולטות, כלפי גופים ממשלתיים וכלפי המשטרה. התלונות נסבו על גזענות, על אפליה, על רדיפה ועל התייחסות דו-ערכית לזכויותיהם של האזרחים הערבים ולמצוקותיהם. כלפי הממסד הישראלי הופנו האשמות בשל התבטאויות של אישים פוליטיים כלפי הציבור הערבי, בשל קידום חוקים הנתפסים כמפלים את הציבור הערבי, בשל הריסת בתים והפקעת אדמות ובשל יחסה של המשטרה כלפי האזרחים הערבים.

השירות האזרחי של אזרחים ערבים בישראל והגיוס לצה"ל, בעיקר גיוסם של בני האוכלוסייה הנוצרית, זכו להבלטה בתקשורת. לאורך השנה האחרונה התנהל דו-שיח מתמיד בנושאים אלה ובשלושת החודשים האחרונים הם באו לידי ביטוי נרחב גם בפייסבוק. הדיון החל בעקבות הוראתו של שר הפנים, גדעון סער, להכיר בנוצרים המבקשים זאת כלאום ארמי נפרד מהלאום הערבי ולעגן זאת ברישום נפרד במרשם האוכלוסין. עשרות דפי פייסבוק יצאו בקריאות להתארגנות נגד ההצעה; מקום נרחב תפסו ברשת קולותיהם של המתנגדים ואילו קולם של המעודדים נדחק לשוליים.

כשהחלה להסתמן רגיעה במתיחות הפוליטית של הקיץ האחרון, הוצתה מחדש האש בעקבות ההצעות לשינוי הסטאטוס-קוו בהר הבית (מסגד אל-אקצא), למרות שלא התממשו. העלאת הנושא הציתה הפגנות ואלימות במזרח ירושלים והגבירה את המתיחות הדתית והפוליטית בעיר ומעבר לה. בתוך כך בחר נשיא המדינה ראובן ריבלין לבקר בכפר קאסם ולהשתתף בטקס הזיכרון לציון 58 שנים לאירוע הטבח שביצע צה"ל במקום. ביקור הנשיא הפתיע רבים בציבור הערבי, זכה לסיקור אוהד בתקשורת הערבית בישראל ועודד את הדוגלים בדו קיום בין ערבים ויהודים.

להלן קטעים מהעיתונות ומהפייסבוק בשלושה נושאים אלה:

1. האירועים במסגד אל-אקצא, מזרח ירושלים וכפר כנא.
2. ביקור נשיא המדינה בכפר קאסם.
3. השירות האזרחי והצבאי.

---

* מנאל חריב היא דוקטורנטית בטכניון, עמיתת ניובאואר וחוקרת בתכנית לחקר הערבים בישראל במכון למחקרי ביטחון לאומי. נטע חזן סיימה לימודי תואר שני בתכנית ליישוב סכסוכים באוניברסיטה העברית והיא עוזרת מחקר בתכנית לחקר הערבים בישראל במכון למחקרי ביטחון לאומי.

האירועים במסגד אל-אקצא, מזרח ירושלים וכפר כנא

מדף הפייסבוק של ח"כ טלב אבו עראר (רע"מ-תע"ל), 6 באוקטובר 2014

הכוונה לפתוח שער נוסף למתפללים היהודים להיכנס למסגד אל-אקצא משמעה פתיחת מלחמה והצתת כל האזור... אני קורא באופן דחוף לממלכת ירדן ההאשמית ולרשות הפלסטינית לנתק את היחסים עם ישראל. אם יחול שינוי [נוסף] במצב הנוכחי, על הפרלמנט הירדני להתערב כשם שהכנסת מתערבת [ולהחליט על ניתוק היחסים], ועל הרשות הפלסטינית לתרום את חלקה באמצעות ניתוק הקישור והתיאום הביטחוני עם ישראל. כל שינוי יצית אינתיפאדה שלישית, והסיכויים לכך רבים מאוד.

מדף הפייסבוק של ח"כ מוחמד ברכה (חד"ש), 15 באוקטובר 2014

בכניסה למסגד אל-אקצא המבורך: ירושלים [אל-קודס] לא תישאר לבדה, אל-אקצא לא יישאר לבדו. שחרור אל-אקצא ייעשה בהבסת הכיבוש ובהכרזה כי ירושלים היא בירת פלסטין.

מדף הפייסבוק של ח"כ באסל גטאס (בל"ד), 16 באוקטובר 2014

האתגר הגדול בימים אלה הוא התמיכה בירושלים, באזרחים ובמקומות הקדושים, המתמודדים עם תכניות ייחוד [תהויד] והנתונים להתקפה מתמדת של עדרי [כך במקור] הימין המתנחל הדתי, בתמיכה מלאה של המשטרה ושל כוחות הביטחון... ממשלת ישראל מנסה ליצור עובדות בכפייה ולנצל את הנסיבות הבין-לאומיות באמצעות משחק באש. עָמְנו לא יניח לדבר הזה לקרות. ירושלים, אל-אקצא וכנסיית הקבר מצפים מאתנו לפתוח היום במאבק משותף לשחרור מהכיבוש ולתמוך בעם הפלסטיני בירושלים... [בתגובה על אמירת השיח' כמאל חטיב, סגן ראש הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית, כי הוא בטוח שהמדינה האסלאמית שבירתה ירושלים תקום] הדיבור על ירושלים כעל בירת הח'ליפות האסלאמית הוא דיבור הזורע פילוג ומונע אחדות, בייחוד בימים אלו שבהם יש לעמוד מול התכנית של ישראל...

"כל אל-ערב", נצרת, 17 באוקטובר 2014

ביום הקריאה לירושלים [יום מחאה שהכריזה ועדת המעקב העליונה] – עימותים בין המשטרה וקהל המגנים על אל-אקצא ומעצרים

מאת מונא ערמוש

עאידה סועלוכ, תושבת לוד, אמרה: "באנו לכאן כדי להגן על מסגד אל-אקצא כי ישראל מנסה להשתלט עליו. החלטנו להמשיך במאבקנו כאן גם אם הדבר יעלה לנו בחיינו. איננו מפחדים מחוקים ומיחס המשטרה הלא-אנושי, להפך: בכל פעם שהם מטילים מגבלות ומונעים מאתנו להיכנס למסגד, הם מוסיפים לכוחנו ולגבורתנו". עוד אמרה: "אחרי שעמדנו כאן להפגין, התירה לנו המשטרה להיכנס לאל-אקצא ולא נזוז מכאן עד שיותר לכל המתפללים – גברים, נשים וילדים – להיכנס. זו זכותנו ולא נרשה לאיש לשלול אותה מאתנו".

חבר הכנסת מוחמד ברכה, יו"ר חד"ש, נשא דברים במחאה שנערכה בקרבת שער האריות: "ממשלת האש הישראלית רוצה להבעיר את ירושלים ואת מסגד אל-אקצא, ואנו, כחלק מעמנו ומהמקום הזה, מדגישים שלא ייתכן שירושלים, מסגד אל-אקצא, וכנסיית הקבר יעמדו לבדם". עוד הוסיף: "אנו [הערבים אזרחי ישראל] כאן מתוך חובה וכפיצוי על כך שאנשינו בגדה וברצועה מנועים מלבקר בעירם".

מדף הפייסבוק של ח"כ אחמד טיבי (רע"מ-תע"ל), 19 ו-20 באוקטובר 2014

ההתפרצויות החוזרות של יהודים קיצוניים למסגד אל-אקצא בתירוץ של החגים היהודיים ובחיפוי של משטרת הכיבוש האלימה [...] חותרות בעיקר לשינוי הסטטוס קוו [...] אין להניח לכיבוש הישראלי להצליח בתכנית הקטסטרופלית בכל המובנים. נוסף על ההתבצרות [רבאט] במסגד אל-אקצא ועל המאבק הישיר בכל ניסיונות הפריצה למסגד [...] יש לגייס את כל הכלים הדיפלומטיים והפוליטיים של מדינות ערב ולפתוח בהסברה למערב...

מדף הפייסבוק של ח"כ מסעוד גנאים (רע"מ-תע"ל), 20 באוקטובר 2014

הצעת החוק לחלוקה [של אזורי התפילה בין יהודים למוסלמים] נותנת לגיימיציה לכניסת היהודים לרחבת מסגד אל-אקצא [הר הבית] בשם חופש האמונה למוסלמים וליהודים??? אין גבול לחוצפה של ישראל.

מדף הפייסבוק של ח"כ טלב אבו עראר (רע"מ-תע"ל), 21 באוקטובר 2014

הצעת החוק לחלוקת מסגד אל-אקצא היא הכרזת מלחמה על האסלאם ועל המוסלמים.

מדף הפייסבוק של ח"כ עיסאוי פריג' (מרצ), 23 באוקטובר 2014

ירושלים בוערת והממשלה רק מתסיסה ומוסיפה עוד שמן למדורה. אין דרך להצדיק פגיעה באזרחים ובפרט בילדים [בפיגועי הדריסה], אבל צריך להבין כי ירושלים זקוקה להרגעת הרוחות ולא להלהטתן. ההתנחלות בגיבוי הממשלה בלב שכונות מוסלמיות, ההתעמרות וההזנחה, ליבוי הפופוליזם וההסתה בשני הצדדים מטביעים את ירושלים באלימות ובשנאה. ממשלת נתניהו הפכה את ההתגרות ואת הכוחנות למדיניות ותושבי ירושלים כולם משלמים את המחיר.

"כל אל-ערב", 7 באוקטובר 2014

עשרות נשים הפגינו במזרח ירושלים אתמול, יום חמישי, מול שער האריות ומול שער השלשלת במסגד אל-אקצא המבורך במחאה על שנמנעה מהן הכניסה כדי להתפלל בו [..] פאתנה דייאב ממזרח ירושלים אמרה: "כל יום תוקפים אותנו במקלות ובפצצות וכל זה רק משום שאנו רוצות להיכנס למסגד אל-אקצא. זו התנהגות תוקפנית שלא נוכל לקבלה, ואנו רוצות להתפלל. זכותנו להיכנס למסגד אל-אקצא, להתפלל בו ולעבוד בו את האל, ולאיש אין זכות למנוע מאתנו את חופש הפולחן". אחת המפגינות אמרה: "באיזו זכות מונעים מן המוסלמים להיכנס למסגד אל-אקצא? איננו מחבלות ואיננו נושאות נשק, כל שאנו רוצות הוא להיכנס להתפלל".

"כל אל-ערב", 8 בנובמבר 2014

הפשע בכפר כנא [הריגתו של חייר חמדאן בידי כוח משטרה בכפר כנא] הוא יישום של הוראות [השר לביטחון פנים יצחק] אהרונוביץ. חברי כנסת ערבים מכלל הזרמים הפוליטיים טענו שהאירוע בכפר כנא הוא מילוי הוראות השר לביטחון פנים, יצחק אהרונוביץ, לפני כמה ימים בירושלים הכבושה, שבהן קרא לרצח מְיָדֵי של כל ערבי המהווה איום [כך במקור].

מדף הפייסבוק של "אל-חראכ אל-שבאבי פי אל-דאח'ל אל-פלסטיני"¹, 9 בנובמבר 2014

האינתיפאדה של הכאפיות

תלמידינו בבתי הספר ומועצות התלמידים הערבים: הִפְּיעוּ מחר את התנגדותכם למדיניות הגזענית הנפשעת של הממסד הישראלי, את התנגדותכם לזילות הדם הערבי במולדתו ואת הזדהותכם עם דמו של שהייד חייר חמדאן מכפר כנא. מחר נלך כולנו לבתי הספר בכאפיות פלסטיניות² ונארגן עצרות כדי להעביר את המסר להמוני עִמָּנו. דמנו אינו זול וירושלים היא בירתנו.

¹ "תנועת הנוער בפנים הפלסטיני" (כינוי לשטחי מדינת ישראל לפני 1967), ארגון שהתבלט בפעילות לאומית והפגנות בשנה האחרונה.

² כאפיות משובצות בשחור-לבן, המזוהות עם יאסר ערפאת ותנועת הפת"ח ונחשבות לסמל לאומי פלסטיני.

מדף הפייסבוק של "אל-חראכ אל-שבאבי פי אל-דאח'ל אל-פלסטיני", 10 בנובמבר 2014

מה שקרה היום בבתי הספר הערביים [בתגובה לקריאתנו אתמול], בא בתגובה מוחצת למדיניות ישראל הרוצה לעוות את הזהות [הלאומית] של תלמידינו, והוא תגובה לכל המצדדים בגיוס ובחלוקה עדתית. הדור הבא עומד למוטט כליל את כל תכניות הישראליות.

ביקור נשיא המדינה בכפר קאסם

"כל אל-ערב", 26 באוקטובר 2014

מקור פוליטי בכיר מכפר קאסם מסר לכל אל-ערב: "כשהתחיל הדיון בביקור נשיא המדינה בכפר קאסם היו חילוקי דעות, ומישהו אמר: 'אם נשיא המדינה לא יכיר בטבח, כדאי שלא יבוא'... החאג'יה הנא עאמר, אחת מפצועות הטבח, אמרה: 'אני מקווה שיזמינו אותי לביקור נשיא המדינה ושנשב בשורה הראשונה כדי שנוכל לפנות אליו בדרישה להכיר בטבח ולהתנצל בשם מדינת ישראל. הגיע הזמן להתייחס אלינו כמו אל כל נפגע אחר מהמגזר היהודי שנפגע בפיגועים [ולחכיר בנו כנפגעי פעולות איבה]. כולנו מחכים שנשיא המדינה יפתיע אותנו, אנחנו רוצים לשמוע ממנו את אשר חיכינו לו זמן רב".

מדף הפייסבוק של ח"כ עיסאוי פריג' (מרצ) על ביקור נשיא המדינה בכפר קאסם, 26 באוקטובר 2014

בימים המתוחים שבהם אנו שרויים היום, ביקורו של נשיא המדינה בכפר קאסם הוא צעד המצריך אומץ לב ציבורי וריבלין חוזר ומוכיח כי הוא ניחן באותו אומץ לב. נחישותו להוביל את הציבור ולא להיגרר אחריו חסרה היום לפוליטיקאים רבים המתחרים בינם לבין עצמם באמירות מסיתות ופופוליסטיות... ביקורו של הנשיא ריבלין, נשיא המדינה הראשון שבא לציין את אירועי הטבח, חשוב ומבורך, אך המדינה עדיין לא השכילה להכיר באירוע הנפשע הזה ולציין כאירוע ממלכתי שיש ללמד אותו וללמוד ממנו. המרצחים בכפר קאסם לא היו קיצונים, לא מחבלים ולא טרוריסטים; הם היו חיילים ישראלים שרצחו אזרחים ישראלים חפים מפשע. ההכרה ובקשת הסליחה הן צעד הכרחי בדרך לעתיד של שותפות ודו-קיום.

השירות האזרחי והצבאי

מדף הפייסבוק של אגודת הצעירים הערבים "בלדנא" (ארצנו), 27 בספטמבר 2014

פרויקט "השירות הלאומי-האזרחי", בעל השם הישראלי הרשמי, נחשב לעניין סבוך ובווער המעסיק את החברה הפלסטינית בתחומי הקו הירוק זה שנים ארוכות. הוא נחשב לאחד מנושאי הסכסוך בין הכוחות הלאומיים הפלסטיניים ובין הממסד הישראלי על אודות הזהות והנוכחות הערבית ועל אופי היחסים בין הערבים התושבים המקוריים והאזרחים ובין הממסד [הישראלי]. המדיניות של ישראל מנסה להכתיב את אופי הקשר הזה, ובראשם הפרויקטים של מנגנוני הביטחון, ובהם פרויקט השירות האזרחי-הלאומי הישראלי.

מדף הפייסבוק "אנחנו נגד השירות האזרחי, ואת/ה?!"

השירות האזרחי הוא דרכך לצבא

נסים עאטף שלאעטה, בן 22, הגיע בהדרגה אל השירות האזרחי באחד מבתי הספר בכפר עראבה אל-בטוף ואחר כך לשירות בצבא הכיבוש [כך במקור] ואל המשטרה הצבאית. הוא מצא את עצמו כחייל המגן על ההתנחלויות בגדה המערבית ובסופו של דבר נעצר לפני שלושה ימים [בידי המשטרה הצבאית].

מדף הפייסבוק של "גיוס הנוצרים הערבים לא יעבור", 30 באוקטובר 2014

אם כן, מה הסיפור? שר הפנים של ישראל התעורר בוקר אחד והחליט שהנוצרים בפלסטין אינם ערבים; כך: אינכם ערבים. טוב, אז מה אנחנו? אתם ארמים. וכך, באחד הבקרים של ספטמבר האחרון, התעוררו יותר ממאה שלושים אלף איש פלסטינים נוצרים בתוך השטחים הכבושים משנת 1948 [כך במקור] ומצאו את עצמם מודרים מן הערביות לטובת הלאומיות הארמית.³

העיתון "פנורמה", 7 בנובמבר 2014

מנאל מוסא מדייר אל-אסד [בגליל], המתמודדת בתכנית "ערב איידול" [המשודרת בלבנון], מגיבה למבקריה⁴ "התביישו לכם... לא אני ולא אבי שירתנו בצבא... בחיי לא ראיתי את דמעות אבי אלא במלחמה [בקיץ האחרון] בעזה... איפה היו כל אותם אנשים כאשר נעצרנו בכלא קישון [לאחר שובנו מלבנון] ועברנו מחקירה לחקירה?"

---

³ הכוונה להכללת הלאום הארמי ברשימת הלאומים המוכרים על ידי משרד הפנים לצורך רישום בתעודת הזהות.

⁴ המבקרים טענו נגד מנאל מוסא כי שירתה בצה"ל וכי אביה איש צבא, לאחר שפורסמו תמונות שלה ושל המתמודד ב"ערב איידול" היתים חילאילה ממגידל כרום שבגליל עם ח"כ לשעבר איוב קרא, שהוא רס"ן (מיל') ונכה צה"ל.